

Kritikak eta erreseinak

PABLO IZTUETA ARMENDARIZ (eta besteen artean). *Orixen eta bere garaia* (V). *Idazlan guztiak, Itzulpenak, Artikuluak, hitzaldiak*. Edit. Eusko Jaurlaritza, Etor Argitaletxea, 1991.

ETOR argitaletxeak, azkenean, Orixen erraldoiaren idazlan osoak (olerkiak, hitz-lauzko lanak, itzulpenak eta artikulak) argitaratu eman dizkigu, eta lan horiekin batera Pablo Iztueta irakasle eta idazle ezagunaren Orixen obrari buruzko ikerketa sakon eta luzea.

Iztuetak, zeregin honetan baztorde baten laguntza eduki bazu ere, programaketa, bilduma eta, bereziki, Orixen lanaren azterketa soziologikoa eta autorearen pentsamoldearen ikerketa berastegiar idazlearena da. Gure idazleak Orixen ezkutuko alderdi zenbaiten berri eman digu.

Iztuetaren aurretik Orixen poeta eta itzultzailearen alde zenbait ikertua bazegoen ere (adibidez, argitaratu emanak zeuden *Joxe Azurmendiren* bi liburukiak Orixen *kontra* eta *aldezkoak* kontsideratuz) gure olerkariaren alde soziologikoa, biografikoa eta ideologikoa falta zen azterketa. Guk obra honetan espero genuen,

hurbilagotik, dena den, Orixen alde literarioa ere ikertua ikustea baina hori alboratu da IV aldean ematen diren ikuspidetara mugatuz. Obra honen originaltasuna, bada, horretan datza, alegia, autore literario bati buruz, baitipat, ikuspegi soziologikoa eta ideologikoa ematen dela. Bilduma nagusi honetan azterketa literario sakonagoa espero bazen ere, Orixen alde ideologikoa eta alderdi soziologikoa azterketa, garaiko Euskal Herriaren andana hurbiletik, ez da gaizki etorri.

Bost aletako lan eskergaren fruitua urte askotako zeregin astuna izan da. Artikuluak, bildumak eta sailkapenak, adibidez, bere lehia suposatu du. Zeregin horretan, zehazki, Xabier Azurmendiren laguntza ezinbestekoa izan zaio. Pentsatzeko da, bada, zenbateko garrantzia duen Orixen artikulugileak halako artikulumordo itzela atzematean.

Bilduma hau ikusita, esan desakegu euskal literaturako auto-

retan idazle gutxi gelditu dela hain hurbiletik aztertua; Larra-mendi eta Oinenarteren mendeur-renak ospatu ditugun une hone-tan azken hau kontsideratzekoa da.

Orixe zergatik? izan daiteke gure galdera Iztueta eta lagun-tzaileen lana ikusita. Ez dugu uste Iztuetak lanari ohargabeki hel-du dionik. Iztueta ohardun da, noski, Orixe klasikozale, dialekti-ko, kasketoso eta amoremangai-tzari buruz zeuden aikomaiko eta korapiloez. Denok dakigu Orixe gaurko idazle gazte anitzentzat autore biguindua eta errekupe-raezina izan dela. Egia da Orixe-ren pentsakera tradizionalista asumiezina zaiola egungo eus-kaldun askori, atzerabidea litza-tekela. Eboluzioaren auzia, adibi-dez, Iztuetak hain hurbiletik az-tertua benetako korapiloa zen gure olerkariarentzat. Jarrera hertsia eta atzerakoi horiek tarte-ko, Orixe urte anitzetan saihestua eta zokoratua izan da, bere alde literarioak ere tamalez ahantzirik. Euskal Herrian kritika zenbaitek orekabide gaitza eduki duelako, Orixe egoera horren biktima izan da. Gazte eta ez hain gazte diren aldetik, Orixerekiko prebentzioak asko luzatu dira, eta behar zu-keen gune propioa gainditu dute, maluraz. Iztuetaren azterketa so-ziologiko eta ideologikoa Orixe hobeto ulertu eta kokatzeko me-sedegarri izan daiteke.

Literaturaren esparruan, guk ere, nahiago dugu Orixe lirikoa, ez eta epikoa edo etnografikoa baino. Poetak etnografiarako zuen makurrera zenbaitek ez zion mesederik egin bere poesia-ri. Orixeren alde poetikoak, or-dea, badu oraindik alde berezi-rik, nola-hala, erritmoa, puntua eta mintzakateen azterketa beha-rra, hurbilagotik, Gillermo Etxebe-rria egiten ari zaiguna. Olerkigin-tzak, bestalde, itzalean utzi du gure poetaren itzulpengintza eta artikulugintzaren alde. Bilduma honek, autorearen produzio osoa ematean, alderdi guzti horien ikuspegi objetiboago bat eduki-tzen lagundu diola uste dugu. Orixe bizi izan zen urteetan, eta euskarak garai hartan bizi zuen eskaxia atzemanda, guztik erral-doa gertatzen da haren produ-zioa. Eta Iztuetak, bere azterke-tan, belaunaldi batzuen eta ia XX mende osoaren ikuspegia damai-gu.

Ale bakoitza hurbilagotik az-tertzen badagu, lehen alean Ori-xeren sorkuntzako lanak datoz, eta horietan bere liburu ezagune-tatik at gelditu zen poesia solte anitz. *Euskaldunak, Barne-Muine-tan, Iregan nire lelo bezalakoak* badira bere olerki-sorkuntzako lan puntakoenak ere, poesia sol-tetan ere harri bitxi anitz dago Orixeren sinbolismoa eta jarrera poetikoa aztertzeko. *Euskaldunak* obrari, zehazki, Gazteluk egin

zior gaztelaniar itzulpenean, behar bada, halako sasi-kultismo zenbait atzematen da, Lizardik bere *Biotz-begietan* egin zuen erakoa, ez direnak *dentxo* bezala emanaz, *Euskaldunak* gisako poema epiko eta etnografiko bati ez dagokiona.

Bigarren alean Orixeren itzulpenak eskaintzen zaizkigu. Bertan nabarmen poetak zuen itzulterako sena berezia, eta, batez ere, elisiozko joera. Esan behar da Orixeren itzulpen moeta problematikoa gertatzen dela, maiz, literarioa edo hurbilekoa ordez, itzulpen "kontzeptuala" egiten duelako, bereziki, San Agustinen liburuan. Bestalde, bilduma horretan *Urte guziko Meza-Bezperak* liburuaran himno eta gorazarre batzuen itzulpena eskaintzea eskertzekoa izanzen, Orixere horietan trebea azaltzen baita, goian aipaturiko lizentziek eta itzulpen-moeta kontutan izanik ere.

Hirugarren alean Orixeren artikulua-sorta zabala eskaintzen zaigu, arlo desberdinetan sailkatua, hala-nola, filosofiari, linguistikari, literaturari, soziologiari, eta abarri loturikoa. Harritu egiten gaitu betan artikulua-mordo hain galantak. Artikuluak, dena den, balio desberdinekoak dira, zinez.

Hurrengo aleak, hots, laugarrenak Unibertsitateko irakasle eta bestetako idazle zenbaitek Orixeren obrari buruz eginiko az-

terketa literarioa nabar eta balio desberdinekoa eskaintzen digu. Iztuetak ukitu ez duen alde literarioa eskaintzen da bertan, baina gure ustez, ez da heltzen Orixeren sorkuntzak eskatzen zuen aldarre guzietara. Balio desberdineko artikulua bertan.

Boskarren eta azken alean, bada, goian aipaturako Iztueta idazlearen azterketa hurbila *ORIXE ETA BERE GARAIA* izenpean. Iztuetak bertan Orixeren alde biografiko, ideologiko eta soziala eskaintzen digu, azken hau idazlearen alderdi biografikoari hurbiletik atxikia. Bertan Orixere kontserbadore eta klasizistaren zergatikoak eta ibilbideak nabarmen. Orixere bere garaian kokatzeko Iztueta-azterketa derrigorrezkoa gertatzen da, eta, puntu honetan, adibidez, Orixere kontserbatzaile eta Lauxeta aurrezale gisa ezartzea, antitesiak nabarmenegi jarritz, hutsegitea litzateke, gure usteetan, Lizardi eta Lauxeta Orixere bezain konfesionalak eta molde konfesionalak atxikiak izan zirelako. Beste gauza da arlo literarioa, baina hori ere kontutan epaitzekoa da poesi-moldetan klasizismoa ez zelako izan Orixeren pribatiboa.

Iztueta-interpretapen zenbait subjektiboak izan daitezkeelarik ere, liburuan belaunaldi oso baten hurbilketa aski hertsia ematen zaigu. Bildumak azkenean duen bibliografiak badu alde lite-

rarioko hutsunerik, eta bestetik, zabaltsun gehiegikorik ere, ezen-eta Orixeren obrarekin propioki

zerikusia ez duen obra dexente aipatzen baita. Guk bibliografia hertsia goa nahiago genukeen

Luis Mª Mujika

LINAZASORO KARLOS. *Eldarnioak* Edit. Erein 1991

Karlos Linazasororen "*Eldarnioak*" ipuin, narrazio laburrez osaturiko liburua dugu. Obra honetan azaltzen den errealitate arerioak —gizarteak eta pertsonaiak eginikoa— bakardadea, gaixotasuna desamorioa, heriotza, suizidioa, erahilketa sortzen ditu errealitate hori eldarniagarri bihurtuz.

Liburua egileak hiru ataletan egituratu izan du: lehendabiziko atala bederatzi narrazioz osaturik, bigarrena bost, eta hirugarrena hamazazpi ipuinez bukatzen du.

Lehendabiziko atalean istorio gehienek badute amankomuneko puntu bat: bakardadea. Bakardade suntsizaille honek —bakardadea ondokoen heriotzarengatik, afektuen hausturarengatik, besteengandik ezberdin izateagatik, herria hustutzeagatik— zabaldu, eta kutsatu egiten du dena; pertsonaiak eta herriko bizitza.

Testuingurua, gehienbat, Euskal herrikoa dugu, gerra edo gerra ondorengo giroa, ohiturak, giza-arauak, Ameriketarako migrazioa, baserriko eta herriko bizi-moduak, ongi isladaturik daude.

Testuinguru horren eragina "Aldaxi" ipuinean nabarmena da. Bistakoa da nola urte horietako gizarte zurrun eta hesturen baitan, zapuzketaz eta tragediaz betetzen den eguneroko baserriar bizimodua. Giroa bezain urkatzailea ama dugu, krudela, semealabak biktima bilakatzen saiatzen dena, bere seme Erromando heriotzaraino eraman arte.

Bigarren eldarnioaren narratioetan trama, pertsonaiak arazo bortitzaren inguruan ezarten da. Arazo larri edo egoera latzaren aurrean, berari indarkeria erabiltzea edo jasatea —erahilketa, heriotza, suizidioa— besterik ez zaio geratuko.

Bigarren atal honetan testuinguru sozialaren arauak ez dira funtsezkoak "Dowstoungo kronika" istorioan ezik. Herri kronika honetan, kontalariak ez du gehiegi sakontzen hiltzailearen psikologia, eta susmagarriaren aurkuntzaren prozesua elementu ahuletan oinarritzen da testuetan trama indarge geratzen delarik.

Egileak, atal honetan, hasera eta amaiera berdintsuak ditu oso istorio antzekoak sortuz: "Izarrak

honezkero ez zaizkit hain urrun gelditzen, jauna" lehendabizikoa, eta "Deniseren erabakia" azkenea. Elementu errepikakorrek bietan erabiltzen ditu: emakumezkoak, umezurtz izandakoak, dirudunak, desamodioa ezkontzan, eta aitzaki bera: egunkari iragarkiaren baliabidea. Bukaera, ohi denez, erahilketa eta suizidioa izango da.

Hirugarren atalekoak oso narrazio, laburrak dira. Hauetan aurkezten diren testuei buruz, esan genezake ipuinak ordez koadroen eszena biziak direla. Humore beltza, krudela funtsezkoa da, maiz Miranderek duen estiloaren antzera. Heriotza eta gaixotasuna hemen ere gairik nagusienak ditugu; hala ere, ustekabe faktorea, absurdu eta ezo-hizkotasunaren bidez, helburu erabakikorra izango da narrazioari bukaera emateko.

Liburu honetan azaltzen diren pertsonaiak kondenaturik daude, kondena hori zenbaitetan jatorritik datorkie umezurtzak izaten dira (I eta II atalean batez ere) eta heldutasunean badirudi, irtenbide bezala, suntsipena erabili behar dutela; erahilketa, suizidioa. Besteetan, pertsonaiek errealitatea, interpretapen eta bizipen distortsionatu batetik, desarroilatzen dute, eldarnioan murgildurik daude, giro etsai honek pertsonaiei oso baliabide urriak horni diezazkieke, beraz, kanpotik da-

torrena traumatikoa izan ohi da, edota pertsonaiak berak badu bere baitan zerbait traumatikoa dena. Beraiek harrapaturik daude, maiz planteatzen den egoera edo errealitatea itogarria gertatzen da, eta pertsonaiak emango duen irteera ez da bere kondena baino izango.

Egileak ipuin sorta honetan enuntziatuaren subjektu ezberdinak aurkezten dizkigu, narrazioei joku eta maila ezberdinak eskainiaz. Aipagarrienak: "Izeba Iri-senda" ipuina. Nerabeen laguntaldearen istorioa kontatzen da. Kontalaria, anaia Pablo eta biok era paradoxiko batez hurbildu eta izkutatu egiten da, kontatzen duena aniztasun hurbilean (biok) eta anaia izenaren itzalean (anaia Pablo) babesten baita.

"Gure arimaren laberintoe-tan" ipuin oroitzailer honetan diskurtsoaren subjektua "zu" dugu (1. pertsona ere tartekaturik), hala ere kontalaria ez da irakurlearengana zuzentzen, bere lagunarengana —Inaziorengana— baizik.

Lehendabiziko pertsona "ni" erabiltzen duenean, kontalaria pertsonaia nagusi bihurtzen zaigu, irakurleari inplikazio gehiago eskatuz. Hurbilpen hau haatik zeharka egiten da "Dositeo nire semeorde kuttunari azken gutuna despedida modura" ipuinean, narrazio honetan, kontalariak —ama, lehendabiziko

pertsonaz— mezua semeari igortzen dio, irakurlea egintza komunikakorretik at utziaz.

Irakulearekiko gonbidapena ageriagoa da, aldiz, “Downtowngo kronika” ipuinean, igorleak—polizia dena— zuzenki haren-gana jotzen baitu: “Hortaz konprenituko du irakurleak...” “...eta izan beza irakurleak kontutan ezer gutxi aldatu dela Downtownen ordutik honantza”.

Kontalari ezberdinak istorio berberan ere azaltzen dira, narrazioari argi-itzal planu egoki eta aldakorrak emanez. Eta, subjektu orojakilea—maiz hirugarren atalean— erabiltzen du egileak hirugarren pertsonaz baliatuz, diskurtso objetiboa egiteko asmoz.

Pertsonaiek beraien artean hitzegiten dutenean, egileak bere buruz hitzegin dezaten uzten ditu, ez du hizkunerik erabiltzen, kontalariaren ausentziari esker, gertakariak eskenatokian egongo bailiran suertatzen dira, arintasuna emanez.

Liburuak lexikoaren aldetik desoreka islandatzen du, azken aldean, bereziki, euskera orokorrean aski bitxi eta ulertezin gelditzen den hitz lokalista anitz sartzen duelako, irakurketa, tamalez, maiz, neketsua bihurtuz.

Oro har, esan dezagun Linazasoreren ipuinak gustora irakurtzekoak direla, hala ere maila berbera ez da mantentzen guztietan eta kalidadea aldakorra gertatzen da zenbaitetan.

Aitxus Iñarra.

XABIER LETE.- *Zentzu antzaldatuena poemategia*. Edit. Euskaltzaindia/Bilbao Bizkaia Kutxa. 1992.

Poema hau irakurrita gero justiziazkoa litzateke esatea X. Lete poeta ezagunak urte anitzetako isilunea gainditu duela.

Poemategian berrogeita hamar olerki sartzen dira, eta hurbi-letik irakurrita, esan daiteke hala-ko eklektizismoa ere dagoela *natura, denbora, aberria, itsasoa,*

erlijioaren inguruko plataforma poetikoak ez bait dira falta. Poemategian, bada, batasun-ezaren

sentsazio ukaezina; hala ere olerki munduan batasun tematikoaren derrigortasunak ez du narratziogintzan bezain hertsia izan behar.

Beste aurre-sentsazioa neurria errimarekin eta erritmoarekin ez loturikoa. Honetan garbi esan behar dugu gure ustetan lamen-tagarria dela euskal poesia gazteak azaltzen duen desatxikimendua neurria eta erritmoari dagio.

nez. Jarrera "landuagoak" eta fidelagoak eskatuko nizkioke gure olerkigintzari puntu honetan. Ukaezina da euskarak beraldiko erraztasunak dituela, bere izaera pospositiboagatik, mintzaira errimatua egiteko. Hori ukaezina da bertsogintzaren esparruan; inguruko beste mintzaira erromanikotan ez bezala, erraztasun hori nabarmen da euskaran. Zergatik egin bada halako etena bertsolaritza eta poesia kultuaren artean gure mintzairaren gunean? Poesiari ez dio inolako kalterik egiten ez neurriak, ez puntuak, ez eta erritmo elemental batek. Gaztelanian bertan 27 belaunaldiko poesia anitzek ildo hori jarraitu du, eta hurbilago Blas de Otero bategen bere soneto paregabeetan. Honetan poesia soltearen hautamen formal eta legezko baten gain, errazbidearen edo erosokeriaren bidea datza. Eta alde horretatik euskal poesia modernoaren bide zenbait, estetikoki, exigentziazkoa ordez, merkekeriazkoa da. Honekin ez dugu esan nahi poesia derrigorrez, neurtua izan behar duenik, baizik eta bide ez neurtuaren bide eksklusiboa susmagarria, pobrea eta erkina gerta daitekeela.

Leteren poesia honetan pasarte batzutan erritmo-falta nabaria bada ere, poetak aurretiko musikaltasuna eta irudien maisutza azaltzen digu. Naturarekin loturiko tematika bizia da, eta, ba-

tez ere, *itsasoarekin* zerikusia duena. *Tenporalitateak* ere jarri du bere urrats ziurra, esperientzia horrek duen alde existentzialista albora utzi gabe. *Atea* eta *itxituraren* tematika ere errekurrentea egiten da ("Ez dago zuhaitzik, murru altuetan ziega bat inguru/, lehioko itsutuek adeitasunik ez ibiltarientzat/ eta ate denek hertsirik diraute sartzear direnen galduen aurrean"), ("hertsitzen ataka, nehor ez da sartzzen/gure bihotzetan").

X.Letek poemarioan azaltzen digun tematikan harrigarrienetakoa, ausaz, tratamendu transzendentea edo erlijiosoa da. X. Letek ez du lotsarik eduki oihartzun hoietara itzulera egiteko, eta estimatzekoa da, ezen eta gurean errotua egon den kritika literario zenbaitek alde erlijiosoari errezegi muzin egin baitio, bere alderdi estetikoak ezetsiz edo ez sospetxatuz. Letek garbiri *fede*-mundura hurbilketa darakuskigu ("Zenbat gogaitzen zaitudan, Jauna,/ otoiztuz itzul diezadazula behin galdu nuena, gorputz loratu haien fruitua. Berriz deitzen dut nik zure errukira, hura bait da gelditzen zaidan ondore bakarra"). Poetak hemen halako aitortza berezia egin nahi duela dirudi. Itzulbide baten aitorra erakusten zaigu, itxuraz ("Horregatik nator berriz, Jauna, berriz zuregana/beldurrez arrenka: itzul diezadazula /

galdu nuen hura, ene bizitzaren arrazoin bakarra, / pasio sutsua, gorputz gazte baten exaltazioa”), (“Gorde itzazu otoitz bilduaren zure egongelak / haize basatiak urratu ohi dituen oihartzunetatik”).

Hemengo adierazpideak “adieragarriak” deritzaizkigu Leteren aurretiko ildoak ikusita, eta, betez ere, poetaren *Bigarren poema liburua*-ko olerki ausart eta anti-konfesional zenbait. Alderdi hau

zaigu esanguratsuenetakoa, zinez, poemategi berrian.

Irudi eta metaforen aldetik poesia hau modernoa da, baina halako itzulbide klasizista ere atzematen dugu, jarrera esperimentalista eta marginalistetatik at da goena. Perpausa poetikoak, batzutan, prosaikoegiak egiten dira, halako erretorika ezagutu baten ildotik. X. Letek poemario honean, berriro bere arima bilustu digu, eta hori poesiaren esparruan lortzea estimagarria da.

Luis Mª Mujika.

FRANCISCO UMBRAL.- *Leyenda del Cesar Visionario*. Eleberria. Edit. Seix Barral. Biblioteca Breve. Barcelona 1991.

Liburukiaren sub-izenburuak dio: *Franco entre el rigor de la Historia y el poder de la fábula*. Fr. Umbralen liburu gehienak bezala, halako airostasun lotsagabe eta ironiko batez idatzirik dago. Autore beraren “*La noche que llegué al café Gijón*” ezaguna duenak bereala egin ditzake paralelismoak estiloaren aldetik. Fr. Umbral gazetaritza-tik datorren autore dugu. Berak gazetaritzako estilo zuzen, informal eta batbatekoa landu du, fantasia handiz hornitua. Datua, berez, autoreak karakterizatzeko moldetan ahokatuta, kalidospokopian gisa dama. Kontraesanak nabarmenduz, trazo gazigeza, argilun eta ironiaz Francoren inguruko perso-

naiak modu original batez ematen saiatzen da. Bertan, erruz, militarrek, politikoak, artista eta literatoak. Esan daiteke, eleberri bat izateko, liburuaren trama, nolabait, ahula gertatzen dela, pertsonaia jakin batzuen inguruan kokatua egon arren. Ingurugiroa da, gure ustetan, gailen bertan.

F. Umbralek estiloarekin jokatzen du, behin eta berriz, ukituaren zertzeladak, karakterizazioak eta karikaturak sen biziak emanez. Esperientzia pertsonala eta subjektibitatea jokoan dabilta, etengabe.

Francoren ezkutuko erreakzioak eta ingurugiro nobelatua ongi isladatzen ditu, baina, maiz, trama autorearen joera anarkiko,

esperpentiko eta ironiazkoetan ezkutaturik geldizen da. Guk oraindik ezagun dugun literato eta kulturgizon zenbait, hala-nola, Lain Entralgo, Torrente Ballester, D. Ridruejo, autorearen fobia errukigabeetan trumilkatua ikusten da; beste zenbait pertsonaia, berriz ironia sotilez desitxuratua.

Umbralenen gerra garaiko edozein koadro mila kontraesan, karakterizazio eta esperpentojeretan bildua, bereziki, epite-toen trataeran. Adibidez, Dionisio Ridruejo poeta ironiazko andanetan itoa gelditzen da. Azpian historiaren lekukotasuna egon daiteke, baina poeta gaisoa autorearen jarrera txuleskoetan nahiko pattal suertatzen da. Umbralen ironiapean, trazo maisuez, isladata garaiko militarismoa, elizaren maltzurkeria, literato eskuindarren jarrera kolaborazionista etabar.

Alde formalaren angelutik, liburua, benetan, nobela den ala ez den galdera hor gelditzen da. Liburua protagonista batzuen il-dotik badoa ere, pertsonaia horiek Frankismoaren lehen aldiko, hots, gerrako giroa eskaintzeko

aitzaki huts baino ez dela dirudi. Hori, noski, zilegia da autorearen aldetik, nobelaren baitan gauza anitz sar daitekeelako. Gure uste-tan liburuaren benetako ardatza Franco inguruko pertsonaien tra-ma nabar eta aldartetsua da,, ha-ren megalomaniaren saretan ha-bilezia literario apartaz eskainia.

Behar bada, liburuan Franco-ren inguruko ikuspegia, alde ba-tzutatik, aski mugatua gelditzen da, hau da, Madrilgo egoerara (Salamanca eta Burgos ahan-tzi gabe) gehiegi hertsia. Gerra zibi-lean, adibidez, *euskal* arazoak eduki zezakeen rola ignoratzen da; Kataluniako ikuspegia ere as-ki apal azaltzen da, nahizeta zo-nalde "gorrikoa" izan. Areilza eta Mola gisako pertsonaiak azaldu arren, Umbralek ez du ezaguna euskal mundua, edo eta ez du is-ladatu nahi izan espreski.

Amaitzeko, liburu honetan ai-pagarrien autorearen estilo ironi-ko, aberats eta barrokoa, berezi-ki, karakterizazioen arloan aski bizia bihurtzen dena. Irakurleak, beraz, ez du nagitasunik senti-tzen liburuaren irakurketan.

Luis Mª Mujika.

JULIA OTXOA.- *Narrativa corta en Euskadi*. Edic. Vosa. 1992.

Euskal Herrian sorturiko edo-zein lanketa literario onartzekoa da, nahiz euskaraz, nahiz gazte-laniaz, gure herrian, maiz, kultura somatismoarekin nahastu baita.

Gure giroan kirola eta propioki kultura dena ongi bereiztea me-sedegarri da, somatismoarekin loturiko adierazpen zenbaitek, adibidez, haizkoraren, arraunke-

taren, pilotaren indar fisikoarekin atxikiak gurean euforia gehiegi baitu.

Narrativa corta izeneko antologia ederrean egungo Euskal Herrian presente dagoen mintzaira eta kultura bikoaren azalpen espezifiko bat eskaintzen zaigu, hots, gaur egun gaztelaniaz gure artean egiten den narragintza literario laburraren ikuspegia. Bertan adin nagusigoko autoreak, hala-nola, Pelay Orozco, M. Ugalde, Santiago Aizarna, Ramón Pinilla, Rafael Castellano, R. Guerra Garrido gisakoak, eta gazteagoen artean Alvaro Bermejo, Luisa Etxenike, José Mari Corman, eta beste anitz.

Ez da gure asmoa hemen nor den propioki euskal idazle eztabaidan sartzea, alegia, Euskal Herri geografikoan idazten duen autore oro, ala euskal mintzairaren espreioari, soilik, atxikia dagoena. Gure ustetan, auzi hori "mintzoaren" erreferentziatik abordatu behar da, beste nazio gehienetan gisa; esate baterako, Espainian galiziar eta kataluniar anbitoari edo guneari dagokionez egiaztatzen dena. Gure aburutan, *literatura vasca* epigrafearen pean herri honetako edozein espresiozko sorkuntza sartzen bada *euskararen* kaltetan gabiltza, gehienbat, inplizitoki horrekin, euskarari loturiko literatura-aren eskaxia edo kalitate-eza erdiadieraz daitekeelako. *Literatura castellana* (de autores vascos)

adierazpenak ez dio inori kalterik egiten, eta, aldiz, mesede handia *euskara* espresabidetzat hartu duen idazleari. Identifikazio-eza, bereziki, euskararen kaltetan doa, eta ez alderantziz. Horregatik, auzi honetan mugak garbi mantentzea komenigarria da, euskarak gurean gaztelaniak ez dituen alde mugatzaile eta murriztatzaileak dituelako

Dena den, liburu honetan tituluak auzi hau saihestu bide du, ezen eta bertan ez baita ez *euskal* ez *vasca* delakorik iragartzen.

Liburuko hitzaurrean Julia Otxoaren eskutik argigarri gertatzen dira autoreen joerak, sailkapenak, ikuspegi generazionalak eta antologiaren norabideak. Jakina denez, antologia orok ditu bere arriskuak sailkapenean eta hautamenean. Itxuraz, Julia Otxoa ahalegindu da hautamen hori ahalik eta objetiboen egiten. Gaztelaniar ipuingintzak Euskal Herrian Ignacio Aldecoaren urrasetan eduki du maisu paregabea. Gurean genero hori Martin Ugalde gazetariak ere egina zuen, autore honetan, bestalde, euskarako produzioak ere tartea duelarik, zorionez.

Antologian azaltzen zaigun autoreen zerranda aski oparoa da, eta ez du inolako proportziorik produzio jori horrek gure gizar-tean eduki duen oihartzun eskaxarekin. Autore batzuek zazpi, hamar, hamabost eta gehiagoko liburuen produkzioa azaltzen dute, eta, halere, publiko mailan, ta-

malez, idazle zenbait aski marginala gelditzen da. Horren azpian, ausaz, errudun goian aipaturiko gure kultura *somatistaren* euforia eta guztizkotasuna. Antologian *Ekin* taldea eta *Kurpil*, *Noray* gisako aldizkarien eragina azpimarratzen da; baita *Espelunca* belaunaldiaren, *Agora* ipuien eta *Gaviota* gisako lantaldeen inguruko eragina.

Autore gazte gehienak 1950-

1965 urteen artean jaiotakoak dira, eta idazle batzutan narragintzak poesiarekin duen lotura ere argitan uzten da.

Hitz batean, antologia hau positiboa deritzaigu, Euskal Herrian bere esparrua eta lanketa berezia duen *gaztelaniazko* produzio joriaren azalpen zintzoa delako. Denok elkarren berri edukitzeko, dudarik gabe, liburu hau aproposa da.

Luis Mª Mujika